

När björnen vaknade.

Kämpe, Alfred,

81 A Br.

KAMPE, A

Litt. Sv.
(Bv)
0

Narrhoping
1907

Kungl. biblioteket

0 0000 000077868

200 Sv.
(Bj)
0

NÄR BJÖRNEN VAKNADE

AV
ALFRED KÄMPE.

Norrköping,
Tryckeriföreningen Norrköping,
1907.

När björnen vaknade.

JONSSON var uppfödd i den stora staden, där hans far var sockerbruksarbetare. Sedan mycket tidigt hade han härför varit invigd i arbetarnas vedermödor, ty om middagarna fick han gå med matsäck till fadern och såg då och vämjdes vid det slavgöra denne hade att förrätta i brukets källarvåning. Det var så för fasans mörkt där nere, uselt och smutsigt på alla sätt och vis, så fullt av ohyra och osunda ångor, att han kände med sig, att det aldrig skulle gå för honom

att trivas med detta trälagöra, och beslöt av denna anledning, redan innan han börjat med något, att han skulle bli utarbetare, när han en gång väl blivit stor.

Han var knappast tio år, när han var tvungen att gå ut och förtjäna sitt livsuppehälle. Han fick börja som lapparepojke, men trivdes dåligt, och nätt och jämnt hunnen över konfirmationsåldern tog han sig fast plats som utarbetare vid Bruket. Här gick han år ut och in för en betalning, som för vart och ett tilläggstal ökades med tjugufem öre, till dess han blev myndig och exercisfri, då det vart en hastig ända med den successiva höjningen... Efter detta märkesår hade nämligen maximum uppnåtts, och nu var Jonsson fullgod och till fullo avlönad arbetare bland de andra karlarna på Bruket.

Så kom — som man minnes litet var — det svåra året med sin brist på arbete och sina höga levnadskostnader. Herreklassens tidningar, som alltid ta munnen full mot arbetarna, men tiga och skyla över, när det gäller egnas felsteg, läto förstå, att den dåliga marknaden på arbetsfältet berodde därpå, att lönerna pressats upp så högt, att "tiderna" höllo på att spricka... Men förståndigt folk, som var opartiskt och ville rättvisan, framhävde alldeles bestämt, att det hela

hängde på en oansvarig arbetsfördelning. Följden blev den, att många stadsarbetare måste ge sig ut på landet som skogshuggare, och ibland dessa var Jonsson.

Han redde sig emellertid, i förhållande till många av sina gelikar, särdeles bra, eftersom han förut var van vid tungt och uppslitande arbete, och därför stannade han också, när våren kom, kvar ute på landet.

Gud vet, vad han i början hade för beräkning med att stanna; men han hyrde en stuga för sommaren här ute, flyttade ut familjen och började gå som daglönare vid Lagerby för en och tjugufem i daglön, jämte en mjölkskvätt, som inte så sällan både luktade och smakade som fy tusan, när han bar hem den om kvällarna.

Sådden hade nyss påbörjats, när Jonsson tillträdde vid Lagerby, och ingen kan tänka, vad han njöt av doften från den nyvaknande myllan. Han njöt av jordens fruktbara fuktighet, som solen inmängde med luften, och han tyckte, att här om någonstädes skulle han komma att trivas — i den fria, friska naturen.

Så gott som alla dagsverkarna vid Lagerby voro dåligt klädda, tröga och omöjliga till kynnet, slutna som munkar. Ständigt gingo de, under arbetet ute på åkrarna, och späjade utåt vägarna,

för att i god tid varsna, när patronen, inspektoren eller rättaren skulle komma... Det var nog bäst att akta sig och inte allt för högt räta på ryggarna, när någon av dessa pådrivare var inom synhåll, och öken manades också fortare vid slika tillfällen.

Slutna och inbundna, som de allesamman voro, var det särdeles svårt för Jonsson att komma i närmare beröring med någon av dem, och de ställde sig också misstänksamt avvisande gent emot "stadsarbetaren". När middagsrasten kom, så åto de under tystnad sitt bröd och sin sura mjölk — vördnaden för brödet var inpräntad av husbönderna — och härefter sammansjönko de till slö likgiltighet. De voro ständigt uttröttade, och hände någon gång, att Jonsson sökte klargöra för dem, att de hade det sämre ställt, än det var för de fattigaste i staden, så skyggade de, makade sig bort ifrån honom och lade sig att sova. Patronen hade nämligen sagt, att de skulle akta sig för socialister, och patron sade alltid, att han menade väl med sitt arbetsfolk.

Dagsverkarna trodde, att för det Jonsson var från staden, så hörde han nödtvunget till socialisternas tal, vilket för resten inte var så synnerligen illa gissat eller uträknat, ty han hade — genom brist och umbäranden från barndomen —

besjälats av ett okuvligt begär att upphjälpa sin ställning, och därför skolat sig som socialdemokrat, trängt djupt in i de Marxska teorierna. Han hade till och med förmått införsätta sig i de nya jordreformidéer, som på sistone framkommit, och tränad vid fackföreningsmöten, var han inte god att övertävla eller knäcka nötter med.

Jonsson hade emellertid från begynnelsen blivit varse och ense med sig själv, att här var ett givande fält att arbeta i, fastän han trodde sig förstå, att ytan var hårdare än graniten. Han hade också klart för sig från början, att han var tvungen att göra, vad han kunde, för att väcka det sovande herregårdsfolket, men hur han på bästa sätt skulle nå därhän, var ett problem, som med svårighet ville låta lösa sig. Han försökte med både gott och ont, utan att komma någon vart. Han skaffade agitationsskrifter från arbetarekommunen i staden och delade ut, men arbetarna kastade dem ifrån sig, liksom hade de bränt fingrarna. Han kallade ut talare — ett par tre stycken — som emellertid fingo fara tillbaka med oförrättat ärende, efter inga åhörare infunno sig. Jonsson var nära förtvivlan ibland, och tänkte flytta tillbaka till staden och börja den gamla kampen om brödbitarna där inne.

Men Jonsson var envis som en gammal geta-

bock. Han fortfor oförtrutet med sin agitation, fast han till och med vart eftersatt av kamraterna, och en gång var kyrkoherden ute och talade med honom. Han skulle inte kalla ut några uppvig-lare till socknen, manade denne.

Patronen låtsade ingenting märka, ty det var så ställt, att sedan smeden på försommaren sjuk-nade, fick Jonsson lov att övertaga skötseln av lokomobilen, så han var så gott som oumbärlig, annars hade han nog fått gå sin väg... Men tvånget böjde husbonden.

*

En dyster septemberdag, när det var både kallt och regnduskigt, hade Jonsson och ett par andra dagsverkare skickats ut för att upplägga lösing på skylarna, ty det var så års på hösten, att havrefälten voro avmäjade.

Det var lerigt och otäckt, så det förslog, att gå och stövla i åkrarna, luften var kylig och bitan-de, så karlarna måste arbeta styvt, för att kunna hålla sig varma. Men lösingen var genomblött och tung. Det krävdes styva armar för att upp-lyfta bördorna.

Vid tiotiden sammanstötte Jonsson med de andra båda på en tresnibb och började resonera med dem om, att det var dåligt bärgningsväder

det året. Den ene av karlarna hette Karlström och den andre Björn.

Jonsson började, sedan det första samtalsämnet blivit uttömt, att orda litet om, hur dåligt det var för folket vid Lagerby, och påvisade samtidigt, huru det i stället borde vara; och eftersom det var sådant väder, att fogdarna höllo sig under tak, och Storängen låg långt ifrån mangården, vågade både Björn och Karlström att lyssna till, vad Jonsson hade att säga.

— Se, jag ska' säga det, började han, att vid Lagerby är det inte stort bättre för folket nu, än det var under trälldomstiden, och för resten, var stå vi nu egentligen...? Stå vi inte fastnitade med tjänstehjonsstadgan, vilken intet annat är än en trälalag...

— Ja, det förstås... Det vet en väl, att tjänstehjonsstadgan är djäkluger, började Björn. Jag åtminstone har litet erfarenhet i detta hänseende sen i fjolårs, då jag gav mig iväg från Lill-Olle i Basbyn, därför att jag aldrig fick annan spannmål än slösäd, hoprännd mjölk, ovelt och hugg och slag, så det haglade om öronen... Jag kom hit, som ni vet, och började arbeta; men efter en månad kom länsman och tog mig tillbaka till Lill-Olle, fast det också var hustru och barn att flytta på... Så fick jag plikta med

hela lönen... Det var gott, att jag fick dålig natura utan avdrag till hösten.

— Å, ja, är det inte ett rent elände, bröt Jonsson ut häftigt; men likväl är inte tjänstehjonsstadgan det värsta, man har att dragas med, ty det är värre att svälta som en hund i hårt nedtyngande arbete och inte ha en guds dag, som en kan kalla sin egen. Se, jag är alldeles säker på, att inte en enda statare vid Lagerby får efter sina behov, får så mycket kroppen kräver, efter det ohyggliga arbetet.

— Herre Gud, vad skall en då ta sig till? avbröt Karlström. När man är född fattig så... Man måste väl ta sig till med något, för att kunna leva, och det går väl för oss likaväl som för andra att vara statare. Far min var det före mig, och han redde sig bra...

— Hur han redde sig, det ska vi inte tala om, menade Jonsson. Han hade det nog inte så katigt ibland, tänker jag.

— Han drog sig fram med livet, och det tycker jag kan vara nog...

— Nej, det är inte på långt när nog, vidtog Jonsson med kraft. Det är inte nog med att hanka sig fram och vara glad åt, att dagarna gå den ena efter den andra, utan saken är den, att var människa skall ha efter sin förtjänst, efter sitt

ärliga arbete. Man är väl ändå inte född till att hanka sig fram, för att det ständigt skall vara ett elände för en att leva, utan hit till livet har man satts, för det man skall vara en fri varelse, som utan bekymmer för dagen skall kunna leva livet... Inte tror väl du, Karlström — och som jag hoppas ej heller någon annan, — att stutare, daglönare och småtorpare kommit hit till jorden, blott för att patroner och andra feta godsägare och storbönder skola leva flott och hava goda dagar...? Det kan jag aldrig tänka mig; ty du må väl ändå besinna det Karlström — och det är detta ohyggliga systems kärna för övrigt — att för det patron slipper undan med att betala oss, vad vi förtjäna med vårt arbete, utan i stället tillåtes utsuga oss inpå bara benen, kan han leva så mycket kräsligare, supa och göda sig som en oxe... När våra barn få nöja sig med en usel "mindre" folkskola, där en gammal utlevad småskollärlarinna fått dispens att vara fullgod folkskolekraft, då gå hans i läroverken inne i staden, fast de allesamman äro af sådan kaliber, att ingenting av lärdom biter på dem.

Han äger jorden, säger du? Nej, han gör inte det, det är lögn... Det är en av de största osanningar, som finnas på jorden — det medger själva talesättet i samhället, om man rätt tän-

ker efter... Du vet, att, när det någon gång skall vara riktigt rart, kallas jorden "allas vår moder", och förnekar man inte då moderskapsbegreppet, måste man ju erkänna allas delaktighet i jorden, ty i *modern* böra väl alla barnen ha sin anpart, efter alla sunda begrepp att tänka. Det nuvarande orättfärdiga samhällstillståndet, som för övrigt ej kan räcka så synnerligen länge, skulle möjligen kunna förklaras på så sätt, att modern, jorden, förskjutit det stora flertalet av sina barn, men detta har aldrig ifrågakommit. Här är det i stället de hänsynslösaste, de rovgirigaste, som roffat åt sig egendomen utan laga skifte, utan moderns förskyllan givande det stora flertalet styvbarnsrätt...

Jonsson talade, så att han blev varm. Han var röd av iver och de andra stodo med gapande munnar.

— Hur ska en då i guds namn bära sig åt, säg det, för att livsvillkoren må bli litet bättre för en...? sporde Björn. Det är nog på tok, som det är nu; men vad i herrans namn ska en göra...?

— Vi måste skaffa oss rättvisa, svarade Jonsson enkelt; sammansluta oss i föreningar, och sedan detta är fullbordat, skola vi nog göra oss hörda.

Vi måste laga så, att vi inte längre behöva arbeta för svältkost;

att arbetstiden avknappas, så den inte som nu räcker över halva dygnet;

att våra lönevillkor förbättras, och för överarbete betalas dubbelt i förhållande till vanlig daglön;

att husbönderna ikläda sig alla utgifter för olycksfalls-, liv- och brandförsäkring; samt dessutom

att avtalsformen mellan tjänare och husbonde göres kollektiv, så vi undslippa den ohyggliga tjänstehjonsstadgan, som är den black om foten, vi snarast måste avskaka oss.

Vi måste med ett ord laga, att vi få mänskligt rättigheter och få vara fria människor.

— Skall då allt detta komma genom sammanslutning, tror du? sporde Karlström.

— Vi skola nå mycket längre än så med vårt förbund, svarade Jonsson tryggt. När vi hunnit samla oss tillräckligt, skola vi också reglera jorden, jordäganderätten. Men först det, som ligger närmast oss, och som störst är av behovet.

— Kan du själv tro på denna underliga saga? sporde Björn. Ty som en saga låter det för oss...

— Naturligtvis — jag inte allenast tror, utan jag vet, att vi skola lyckas... Hjälp mig bara övertyga de andra, skolen I få se, hur det skall bli.

— Var så säker, svarade Björn sävligt, och

de skola nog inte bli värre att övertyga än vi, när de få klart för sig, att det står till att göra något... Vi skola nog allesamman förena oss — som du säger. Men går du främst i teten, du Jonsson?

— Ja, jag släpper inte taget, förrän det fattiga herregårdsfolket fått rättvisa både här och annorstädes, svarade denne; jag skall viga mig åt detta arbete.

— När du går med, då går det nog, menade både Björn och Karlström; då går det nog att få rättvisa av herrarna.

Jonsson började åter med arbetet. Himlen var övermulen; men likväl tyckte han, att solen sken över fältet.

*

Ett år efteråt.

Det är återigen höst, och Jonsson, Karlström och Björn gå och lägga upp lösing ute på Storängen, men det är vackert väder — soligt och varmt. Dagakarlarerna se välmående och förnöjda ut, där de gå och peta i strängarna, som rävsan släpat samman. Allesammans äro iklädda rena och hela bomullskläder; deras rörelser äro raska och självsäkra. Det ser inte ut att vara samma

arbetare, som för ett år sedan gingo här; men likväl äro alla tre alldeles desamma.

— Visst var det ett skäligen hårt göra att få patron till att ta reson, sade Jonsson till de andra, när de möttes uppe på vändtegen, men han måste till slut böja sig för övermakten... Han var tvungen att öka både stat och lön, dra av på arbetstiden och ge oss fritt avtal. Det sved i magen, må tro; men nu är likvisst ingen så nöjd med detta som patron, ty efter striden fick han arbetare och inga maskindelar...

— Det är din förtjänst, Jonsson, att vi nu allesamman ha det skapligt nog, tyckte Björn och Karlström, ty hade inte du varit, så sanna mina ord — vi hade ännu stått på samma ställe!

— Kanske...! Det värsta är att bryta väg, svarade Jonsson lågt; att väcka den okuvliga björn, den rödjare, som innerst inne sover hos varje nedtryckt folkklass.

